

УДК 657

А. В. Коваль,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3637-850X>
О. А. Подолянчук,
к. е. н., доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0234-8943>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.22.191

ФОРМУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

L. Koval,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Accounting and Taxing, Vinnytsia National Agrarian University
O. Podolanchuk,
PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Accounting
and Taxing, Vinnytsia National Agrarian University

FORMATION OF FINANCIAL REPORTING INDICATORS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN EMERGENCY SITUATIONS

У статті розкрито порядок формування показників фінансової звітності аграрних підприємств в умовах надзвичайних ситуацій. Зазначено, що в умовах невизначеності формування достовірної фінансової звітності стає не лише обов'язком, а й стратегічним завданням, адже саме вона є основним джерелом інформації для держави, інвесторів та кредиторів. Встановлено, що фінансова звітність є ключовим інструментом, що докладно розкриває фінансовий стан підприємства, його прибутковість (результати діяльності) та динаміку грошових потоків. Ці дані життєво необхідні для обґрунтованого вибору управлінських, інвестиційних та контролюючих стратегій. На ключові показники усіх форм фінансової звітності впливають різні фактори, зокрема окремі типи надзвичайних подій. Встановлено, що на сьогодні війна — це один із найекстремальніших факторів. Прямі втрати аграрного сектору України оцінюються у кілька мільярдів доларів, а загальні непрямі збитки — ще в десятки мільярдів за прогнозами. Зазначено, що на сьогодні Кабінет Міністрів України схвалив постанову, якою затвердив порядок надання часткової компенсації майна суб'єктів господарювання, знищеного чи пошкодженого внаслідок збройної агресії російської федерації, а також часткової компенсації страхових премій за договорами страхування від воєнних ризиків. Встановлено, що порядок формування показників фінансової звітності аграрних підприємств в умовах надзвичайних ситуацій передбачає системну послідовність їх дій, що включає адаптацію облікової політики, збір, перевірку, оцінку та відображення у звітності даних про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів з урахуванням впливу та наслідків кризових подій — війни, кліматичні удари, економічні шоки тощо.

Зазначено, що усі види звітності формуються за даними єдиної системи бухгалтерського обліку. Компоненти фінансової звітності відображають різні аспекти господарських операцій і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього звітного періоду та розкриття облікової політики та її змінах, що робить можливим ретроспективний та перспективний аналіз діяльності підприємства для подальшого прийняття управлінських рішень. Окреслено, необхідність внесення змін в наявну форму № 2 "Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)", включивши додаткові статті для відображення доходів та витрат, отриманих внаслідок настання надзвичайних подій.

The article reveals the procedure for forming financial reporting indicators of agricultural enterprises in emergency situations. It is noted that in conditions of uncertainty, the formation of reliable financial reporting becomes not only a duty, but also a strategic task, because it is the main source of information for the state, investors and creditors. It is established that financial reporting is a key tool that reveals in detail the financial condition of the enterprise, its profitability (performance) and the dynamics of cash flows. These data are vital for a well-founded choice of management, investment and control strategies. The key indicators of all forms of financial reporting are influenced by various factors, in particular certain types of emergency events. It has been established that war is one of the most extreme factors today. Direct losses to Ukraine's agricultural sector are estimated at several billion dollars, and total indirect losses are projected to be in the tens of billions. It is noted that today the Cabinet of Ministers of Ukraine approved a resolution approving the procedure for providing partial compensation for property of business entities destroyed or damaged as a result of the armed aggression of the Russian Federation, as well as partial compensation for insurance premiums under insurance contracts against war risks. It has been established that the procedure for forming financial reporting indicators of agricultural enterprises in emergency situations involves a systematic sequence of their actions, which includes adapting accounting policies, collecting, verifying, evaluating and reflecting in the reporting data on the financial condition, performance results and cash flow, taking into account the impact and consequences of crisis events — wars, climate shocks, economic shocks, etc. It is noted that all types of reporting are formed according to the data of a unified accounting system. The components of financial reporting reflect various aspects of business transactions and events for the reporting period, relevant information from the previous reporting period and disclosure of accounting policies and their changes, which makes it possible to conduct retrospective and prospective analysis of the enterprise's activities for further management decision-making. The need to make changes to the existing form No. 2 "Statement of Financial Results (Statement of Comprehensive Income)" is outlined, including additional items to reflect income and expenses received as a result of extraordinary events.

Ключові слова: звітність, дохід, витрати, прибуток, збиток, фінансовий результат, аграрне підприємство, надзвичайні ситуації.

Key words: reporting, income, expenses, profit, loss, financial result, agricultural enterprise, emergencies.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасний аграрний сектор України функціонує в умовах постійних викликів, спричинених як зовнішніми (військовими, кліматичними, економічними), так і внутрішніми факторами. Надзвичайні ситуації — зокрема воєнні дії, знищення виробничих потужностей, логі-

стичні розриви — істотно впливають на облікову систему підприємств. Фінансова звітність, яка відображає фінансовий стан, результати діяльності й рух коштів, має відповідати реальним умовам, бути достовірною й прозорою.

В умовах невизначеності формування достовірної фінансової звітності стає не лише обов'язком, а й стратегічним завданням, адже саме вона є основним джерелом інформації для держави, інвесторів та кредиторів [1].

Таблиця 1. Кількість діючих підприємств за видами економічної діяльності у розрізі регіонів за 2018–2023 роки

Регіон	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6	7
Вінницька область	9713	10295	9862	10050	8034	9262
Волинська область	5917	6292	6047	6280	5202	5975
Дніпропетровська область	29119	31191	30827	30511	24556	27728
Донецька область	9731	10299	9473	9202	2968	3274
Житомирська область	6913	7306	7060	7028	5408	6343
Закарпатська область	6424	6388	6655	6572	4899	5687
Запорізька область	14993	15652	15368	15363	7947	9568
Івано - Франківська область	8302	8595	8124	7793	6054	7079
Київська область	20054	21077	20320	20262	14661	18009
Кіровоградська область	8068	8755	8553	8347	7086	7693
Луганська область	3449	3732	3408	3356	333	1022
Львівська область	19233	20480	20911	21186	16726	19785
Миколаївська область	11434	12278	11482	11481	6994	8560
Одеська область	24704	25871	25465	23962	17065	20457
Полтавська область	10958	11439	11104	11254	9079	10226
Рівненська область	5545	5956	6021	6163	5035	5732
Сумська область	5949	6222	6096	6132	4916	5324
Тернопільська область	5043	5092	5135	5136	4121	4787
Харківська область	23793	25051	25144	25808	16017	18783
Херсонська область	8218	8511	8116	7811	1674	2633
Хмельницька область	7431	7864	7654	7698	6198	7079
Черкаська область	9176	9709	9286	9238	7289	8242
Чернівецька область	4096	4235	4205	4090	3022	3658
Чернігівська область	6105	6443	6254	6192	4292	4971

Джерело: сформовано за даними [5].

Ці фактори створюють додаткові ризики для фінансів підприємств і порушують стандартні підходи до формування фінансової звітності.

Проблема в тому, що традиційні методи оцінки активів, зобов'язань, доходів і витрат можуть бути недоречними або непридатними в умовах високої невизначеності. Аграрні підприємства змушені коригувати свою облікову політику, адаптувати звітність до нових реалій, враховувати втрати через руйнування майна, витрати на охорону, логістичні збитки тощо.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Звітне відображення результатів надзвичайних ситуацій в діяльності аграрних підприємств розглядали ряд науковців, таких як: Іваненко А., Бутинець Ф.Ф., Козупатрий М.М., Живко З. Б., Гнатишин Л. Б., Прокопшин О. С., Костецький Я. І., Тітов Д.В., Олексієнко В.В., Брик М. М., Ціцька Н. Є., Гуцаленко Л. В., Молдован М.М., та ін. Окремі автори присвячують свої праці відображенню інформації про результати надзвичайних ситуацій в обліковому просторі. Попередні наукові дослідження авторів Подолянчук О.А. та Коваль Л.В. також присвячуються проблемним питанням обліку результатів надзвичайних ситуацій. Однак зміни в діяльності в умовах воєнного стану потребують постійного дослідження та вирішення окреслених питань.

Вищевикладене окреслює актуальність обраної теми дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження особливостей формування показників фінансової звітності аграрних підприємств в умовах надзвичайних ситуацій, визначен-

ня впливу надзвичайних обставин на фінансові результати та окреслення пропозицій щодо вдосконалення методичних підходів до коректного відображення цих змін у звітності з урахуванням актуальних нормативно-правових вимог та сучасної практики бухгалтерського обліку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фінансова звітність є основним джерелом інформації для прийняття управлінських, інвестиційних і контролюючих рішень. Вона відображає фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" та МСФЗ, звітність має ґрунтуватися на принципах достовірності, безперервності діяльності та превалювання сутності над формою [2]. В умовах надзвичайних ситуацій деякі з цих принципів потребують перегляду, оскільки діяльність підприємств може бути тимчасово припинена або суттєво обмежена.

Аграрні підприємства мають низку специфічних ознак, що повинні враховуватися при формуванні фінансової звітності [3]:

- 1) Сезонність і циклічність: від посівної до збору врожаю проходить тривалий період, що призводить до розтягнення витрат і доходів у часі;
- 2) Висока залежність від погодних, кліматичних умов (посухи, паводки);
- 3) Вартість основних засобів (земельні ділянки, сільгосптехніка) великою мірою залежить від довгострокових інвестицій;
- 4) Вплив державного регулювання, субсидій, програм підтримки — аграрії отримують бюджетні до-

тації, компенсації тощо, що має відобразитися в звітності;

5) Залежність від логістики та ринків збуту, що особливо критично під час надзвичайних ситуацій.

У вітчизняній практиці існує також розподіл суб'єктів господарювання за формами: фермерські господарства (юридичні особи або ФОП), сільськогосподарські підприємства, кооперативи. У них може бути різна система податків (спрощена, загальна) і різні вимоги до звітності [4].

Кількість діючих підприємств за видами економічної діяльності у розрізі регіонів за 2018—2023 роки відображено в таблиці 1.

За даними таблиці 2 можна зробити висновок, що кількість суб'єктів господарювання у 2023 році різко зменшилася у порівнянні з 2018 роком. При цьому війна є найпотужнішим фактором впливу, що призвів до такої ситуації.

На початку повномасштабного вторгнення відбулося суттєве зниження реєстрації нових бізнесів (як ФОП, так і юридичних осіб) і, навпаки, зростання кількості закриттів. Сотні підприємств на сході та півдні країни були зруйновані, пошкоджені або опинилися в зоні окупації, що призвело до їх повного закриття чи призупинення діяльності. Найбільші втрати бізнесу були зафіксовані в прифронтових та окупованих регіонах (Донецька, Харківська, Херсонська, Луганська області). Значна частина підприємств релокувалася у західні та центральні регіони України, де згодом відновила роботу.

В Україні основними нормативно-правовими рамками є національні стандарти бухгалтерського обліку (НП(С)БО) та законодавство про податки і бухгалтерський облік. Водночас деякі великі агрокомпанії застосовують Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) з метою прозорості для інвесторів [6].

Окремо варто згадати тенденцію до інтегрованої звітності, що охоплює не лише фінансові, але й екологічні, соціальні та управлінські аспекти. У агросекторі це дає змогу показати стійкість бізнесу перед стейкхолдерами [7].

Стандартна структура фінансової звітності включає: баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про фінансові результати (звіт про прибутки й збитки), звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал та примітки до звітності. На ключові показники вказаних форм впливають різні фактори, зокрема окремі типи надзвичайних подій.

На сьогодні війна — це один із найекстремальніших факторів. В Україні з 2022 року аграрні підприємства піддаються ударам по інфраструктурі, руйнуванням складів, втратам майна, обмеженням доступу до полів, пошкодженню логістики, підвищенню ризиків страхування, мобілізації робочої сили. Наприклад, прямі втрати аграрного сектору України оцінюються у кілька мільярдів доларів, а загальні непрямі збитки — ще в десятки мільярдів за прогнозами [8].

Слід розглянути який вплив здійснює війна на діяльність суб'єктів господарювання. Отже, війна здійснює наступний вплив:

1) Відбувається знецінення активів: техніка, будівлі, інше майно можуть втратити вартість або бути знищені;

2) Реалізація майна здійснюється переважно за заниженою ціною або відбувається вимушений продаж — нижча амортизація чи списання;

3) Стає все більше невикористаних площ земель сільськогосподарського призначення, як наслідок — зменшення площі посівів, що в майбутньому призводить до зменшення доходів та підвищення питомих витрат;

4) Прослідковується зростання собівартості виробництва через збільшення вартості пального, добрив, логістики;

5) Відбувається порушення ланцюгів постачання і збуту, що призводить до затримки поставок, штрафів, дефіциту оборотного капіталу;

6) Зростають ризики кредитування та збільшуються проценти через підвищену ринкову волатильність.

Також відзначається, що війна впливає на міжнародні й локальні ринки сільськогосподарської продукції: ціни на зерно та олійні скакнули вгору через порушення постачань [9].

На сьогодні Кабінет Міністрів України схвалив постанову, якою затвердив порядок надання часткової компенсації майна суб'єктів господарювання, знищеного чи пошкодженого внаслідок збройної агресії російської федерації, а також часткової компенсації страхових премій за договорами страхування від воєнних ризиків. Про це повідомило Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України на своїй офіційній сторінці 24 жовтня 2025 року. Це рішення створює правову основу для запуску нового державного механізму підтримки бізнесу, який поєднує дві компоненти:

— пряму компенсацію збитків для підприємств у прифронтових регіонах,

— компенсацію частини страхового платежу для бізнесу по всій території України [10].

Це ключове рішення уряду, спрямоване на підвищення стійкості українського бізнесу та стимулювання його відновлення й розвитку в умовах повномасштабної війни.

Пряма компенсація збитків (для прифронтових регіонів) орієнтована на підприємства, які зазнають найбільшого ризику прямих військових атак. Її можуть отримати: фізичні особи-підприємці та юридичні особи приватного сектору, які працюють на територіях підвищеного ризику. До них, зокрема, віднесено підприємства у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській, Херсонській та Чернігівській областях. Це компенсація за пошкоджене чи знищене майно (будівлі, склади, обладнання тощо) внаслідок ракетних і дронних ударів, уламків ППО, пожеж, вибухів та ударної хвилі. Максимальний розмір компенсації — до 10 мільйонів гривень, але не більше фактично завданого збитку. Якщо підприємство вже отримувало іншу державну чи місцеву допомогу, сума компенсації буде зменшена. Після фіксації збитків та подання необхідних документів до ЕКА, держава відшкодовує частину втрат у межах встановленого ліміту. Після виплати компен-

сації, право вимоги відшкодування збитків до російської федерації в межах цієї суми переходить до держави.

Часткова компенсація страхових премій (для всієї України) спрямована на те, щоб зробити страхування від воєнних ризиків доступним для бізнесу по всій країні, стимулюючи страхування як таке. Її можуть отримати підприємства (ФОП та юридичні особи приватного сектору) по всій території України. При цьому застосовується модель, подібна до програми "5-7-9%". Держава частково компенсує вартість страхової премії за договорами страхування від воєнних ризиків, щоб знизити тариф для бізнесу до приблизно 1%. Бізнес зможе отримати максимальну компенсацію до 1 мільйона гривень сплаченого страхового платежу на рік. Для участі у програмі необхідно сплатити одноразовий внесок у розмірі 5 000 грн на рахунок ЕКА.

Подати заявку на участь у програмі можна буде онлайн — на сайті ПрАТ "Експортно-кредитне агентство" або через платформу "Дія.Бізнес". У програмі не можуть брати участь державні та комунальні підприємства, нерезиденти, компанії під санкціями або пов'язані з РФ/Білоруссю, а також підприємства, що мають податкові борги або перебувають у стані банкрутства. Запуск цього механізму є частиною політики підтримки українських виробників "Зроблено в Україні". Це рішення надає бізнесу фінансові гарантії, які є критично важливими для планування інвестицій, відновлення та стабільної роботи навіть під час військових дій. Це рішення стало відповіддю на давній запит бізнесу, оскільки без можливості страхування воєнних ризиків інвестиційна та відновлювальна активність була значно обмежена.

Наступним екстремальним фактором є кліматичні удари — посухи, повені, заморозки — також можуть завдати значних збитків, що проявляються як:

- 1) Неповне або часткове знищення урожаю, що призводить до зниження доходів, вимушених списань;
- 2) Збитки інфраструктури (зрошувальні системи, дренажні мережі) і, як наслідок, зменшення продуктивності;
- 3) Неочікувані витрати на ремонт, страхування;
- 4) Підвищення ризику коливань врожайності, що тягне за собою нестабільність прибутків;
- 5) Інфляція, що збільшує номінальні витрати, водночас знецінюючи грошові потоки;
- 6) Зростання вартості енергетичних ресурсів (фрахт, електроенергія, паливо), що підвищує собівартість;
- 7) Фінансові шоки та валютні коливання: якщо підприємство має зовнішні зобов'язання, то курсова нестабільність впливає на зобов'язання й витрати;
- 8) Падіння кредитної доступності. При цьому банки підвищують ризикову премію чи обмежують фінансування аграріїв;
- 9) Державні регуляторні зміни, податкові пільги чи втрати пільг в умовах кризи змінюють чистий прибуток.

Вплив подій техногенного характеру (аварій, катастроф на промислових об'єктах, пошкодження інфраструктури, хімічного чи радіаційного забруднення) на роботу сільськогосподарських підприємств є руйнівним, багатограним і довгостроковим.

Основні наслідки поділяються на прямі, непрямі та довгострокові.

1. Прямі наслідки (руйнування та забруднення) — це негайні фізичні та хімічні пошкодження, що роблять роботу підприємства неможливою або небезпечною.

Забруднення ґрунтів та води здійснюється через: хімічні аварії, що передбачають викиди отруйних речовин (наприклад, аміаку, кислот, нафтопродуктів) з промислових об'єктів або складів добрив призводять до непридатності сільськогосподарських угідь для вирощування продовольчих культур на тривалий час; радіаційне забруднення, що проявляється через аварії на енергетичних об'єктах або пошкодження ядерної інфраструктури (як у випадку Чорнобильської катастрофи чи потенційної загрози на АЕС) роблять території зонами відчуження, повністю виключаючи будь-яку сільськогосподарську діяльність; прямий вплив забруднюючих речовин через загибель урожаю та худоби, що призводить до знищення поточного врожаю та отруєння сільськогосподарських тварин.

Руйнування інфраструктури відбувається через знищення зерноосховищ, складів (для добрив, палива), тваринницьких комплексів і переробних потужностей та пошкодження іригаційних систем (меліоративні канали, насосні станції), що критично важливо для агропромисловості, особливо в південних регіонах.

2. Операційні та економічні наслідки виникають за умови якщо техногенна подія паралізує основну діяльність підприємства та призводить до значних фінансових втрат. При цьому характерним є:

- втрата активів: знищення або пошкодження сільськогосподарської техніки (тракторів, комбайнів, сівалок), що є ключовим фактором виробництва.
- переривання виробничого циклу: потреба у знезараженні ґрунтів або очікування на відновлення інфраструктури призводить до простою, зриву посівних чи збиральних кампаній.
- проблеми з логістикою: пошкодження транспортної інфраструктури (доріг, залізниць, мостів, портів споруд) ускладнює або унеможливує експорт та постачання готової продукції.
- зростання собівартості: витрати на відновлення, рекультивацію забруднених земель, закупівлю нової техніки та підвищені вимоги до безпеки різко збільшують собівартість продукції.

3. Довгострокові та екологічні наслідки.

Навіть після ліквідації безпосередніх наслідків, вплив техногенної катастрофи відчувається протягом багатьох років. Такими проявами є:

- деградація ґрунтів: навіть частково забруднені ґрунти можуть втрачати свою родючість, вимагаючи дорогих і тривалих рекультиваційних заходів.
- зниження якості продукції: у разі неповного забруднення існує ризик накопичення важких металів, радіонуклідів чи токсичних хімікатів у сільськогосподарській продукції, що робить її непридатною для споживання та експорту.
- зміна ризиків: підвищення екологічних та репутаційних ризиків для підприємства, що ускладнює залучення інвестицій та страхування.

Таблиця 2. Етапи формування показників звітності в умовах надзвичайних ситуацій

Етап 1	Зміст етапу 2
Етап 1. Визначення облікової політики	- Підприємство затверджує оновлену облікову політику на період надзвичайної ситуації. - Визначаються критерії визнання активів, доходів, витрат, резервів. - Уточнюються методи оцінки (справедлива вартість, чиста реалізаційна, амортизована тощо). <i>Наприклад:</i> при руйнуванні складів облікова політика має містити порядок оцінки втрат і зменшення корисності активів.
Етап 2. Збір та інвентаризація первинних даних	- Проводиться інвентаризація майна, запасів, дебіторської/кредиторської заборгованості. - Складаються акти про втрати, пошкодження, знищення активів (у разі війни, стихійного лиха тощо). - Визначаються впливи форс-мажору на господарські операції (неможливість поставок, знищення врожаю). <i>Наприклад:</i> під час підтоплення полів агропідприємство оформлює акт на списання загублого врожаю.
Етап 3. Коригування оцінки активів і зобов'язань	- Виконується тест на знецінення активів (impairment test). - Основні засоби, запаси, біологічні активи оцінюються за справедливою вартістю з урахуванням втрат. - Формуються резерви: під сумнівні борги; під збитки від надзвичайних подій; під забезпечення відновлення чи демонтажу. - Перераховуються валютні зобов'язання при девальвації. <i>Приклад:</i> якщо трактор пошкоджено, його залишкова вартість коригується відповідно до реальної ринкової.
Етап 4. Визнання доходів, витрат і збитків	- Доходи та витрати від настання надзвичайних ситуацій мають виділятися в окремі статті. - Доходи визнаються лише при наявності впевненості в отриманні компенсацій чи відшкодувань. - Витрати на ліквідацію наслідків, евакуацію, ремонт чи охорону відображаються як операційні або від надзвичайних подій. <i>Приклад:</i> страхове відшкодування за знищене зерно – окремий рядок у звіті про фінансові результати.
Етап 5. Формування фінансової звітності	Складаються стандартні форми: 1. Баланс (Звіт про фінансовий стан) – із коригованими оцінками активів і резервів. 2. Звіт про фінансові результати (прибутки/збитки) – із виокремленням збитків від надзвичайних подій. 3. Звіт про рух грошових коштів – показує вплив на операційні, інвестиційні, фінансові потоки. 4. Звіт про власний капітал – фіксує зміни капіталу через надзвичайні події. 5. Примітки до звітності – розкривають інформацію про характер подій, масштаби втрат, компенсації.
Етап 6. Перевірка, аналіз і подання звітності	- Проводиться внутрішній контроль достовірності даних. - У разі можливості – аудиторська перевірка, навіть дистанційна. - Звітність подається до податкових та статистичних органів із поясненнями (за спрощеним порядком під час воєнного стану).

Джерело: сформовано за даними [11].

— загроза продовольчій безпеці: на національному рівні втрата великих площ родючих земель та ключових виробничих потужностей підриває продовольчу безпеку та експортний потенціал країни.

Техногенні події становлять одну з найбільших загроз для сільськогосподарських підприємств, оскільки вони поєднують миттєве фізичне руйнування з довготривалим хімічним та екологічним ураженням основного ресурсу — землі.

Форс-мажор впливає на фінансові зобов'язання підприємства перед контрагентами та його загальну економічну стійкість. Насамперед відбувається невиконання договірних зобов'язань: СГ не може виконати зобов'язання за форвардними контрактами (поставка майбутнього врожаю) або договорами оренди/кредитування. Правильно засвідчений форс-мажор звільняє

підприємство від відповідальності (штрафів, пені) за невиконання зобов'язання, але, за загальним правилом, не звільняє від самого зобов'язання (його виконання може бути відтерміновано).

Порядок формування показників фінансової звітності аграрних підприємств в умовах надзвичайних ситуацій передбачає системну послідовність їх дій, що включає адаптацію облікової політики, збір, перевірку, оцінку та відображення у звітності даних про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів з урахуванням впливу та наслідків кризових подій — війни, кліматичні удари, економічні шоки тощо.

Загальний порядок формування показників звітності відображено в таблиці 2.

Узагальнивши інформацію таблиці 2, алгоритм формування звітності в умовах війни буде наступний:

1. Провести інвентаризацію майна після бойових дій;
2. Зробити оцінку втрат (експертна, страхова, бухгалтерська);
3. Сформувати резерви під можливі збитки;
4. Відкоригувати вартість активів і зобов'язань;
5. Розрахувати скориговані показники прибутку, рентабельності, ліквідності;
6. У примітках зазначити: вид надзвичайної події; її вплив на показники (зниження прибутку, втрати активів); методи оцінки; отримані чи очікувані компенсації.
7. Подати звітність за встановленим терміном (або пізніше, якщо передбачено спрощення).

За такої послідовності слід: застосовувати гнучкі облікові моделі, що дозволяють швидко коригувати оцінки; забезпечити транспарентність — детальні пояснення у примітках; використовувати цифрові системи обліку для оперативного збору даних; проводити сценарне планування для оцінки потенційних ризиків; враховувати державні пільги та компенсаційні програми при розрахунку показників.

Усі види звітності формуються за даними єдиної системи бухгалтерського обліку. Компоненти фінансової звітності відображають різні аспекти господарських операцій і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього звітного періоду та розкриття облікової політики та її змінах, що робить можливим ретроспективний та перспективний аналіз діяльності підприємства для подальшого прийняття управлінських рішень. Усі форми фінансової звітності взаємопов'язані між собою, оскільки відображають, як правило, одні і ті ж господарські операції та події в різних аспектах [12].

Раніше нами було запропоновано ввести в діючий План рахунків синтетичні рахунки:

1) для обліку доходів — рахунок 75 "Відшкодування збитків від надзвичайних подій" у розрізі аналітичних рахунків:

751 "Відшкодування наслідків техногенного характеру";

752 "Відшкодування наслідків природного характеру";

753 "Відшкодування наслідків воєнного характеру";

754 "Інші доходи в результаті форс-мажорних обставин";

2) для обліку витрат — рахунок 99 "Надзвичайні витрати" у розрізі субрахунків:

991 "Втрати від подій техногенного характеру";

992 "Втрати від подій природного характеру";

993 "Втрати від подій воєнного характеру";

994 "Інші витрати в результаті форс-мажорних обставин";

3) для обліку фінансових результатів діяльності — субрахунок 794 "Результати наслідків надзвичайних подій" у розрізі аналітичних рахунків: результати за подіями техногенного характеру; результати за подіями природного характеру; результати за подіями воєнного характеру; результати інших надзвичайних подій [13].

Опираючись на наші попередні дослідження, необхідно внести зміни в наявну форму № 2 "Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)", включивши додаткові статті для відображення доходів та витрат, отриманих внаслідок настання надзвичайних подій:

2242 "Доходи від відшкодування наслідків техногенного характеру";

2243 "Доходи від відшкодування наслідків природного характеру";

2244 "Доходи від відшкодування наслідків воєнного характеру";

2245 "Інші доходи в результаті форс-мажорних обставин";

2272 "Витрати від подій техногенного характеру";

2273 "Витрати від подій природного характеру";

2274 "Витрати від подій техногенного характеру";

Це дасть можливість користувачу фінансової звітності отримати необхідну інформацію і адекватно оцінити доходи та витрати, що понесло підприємство під впливом надзвичайних подій.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Хоча українське законодавство виключило формальне поняття "Надзвичайні доходи і витрати", фінансові наслідки надзвичайних ситуацій залишаються суттєвими для агропідприємств. Вони відображаються у складі інших доходів/витрат, але критичне значення має вичерпне розкриття інформації у Примітках до фінансової звітності. Це дозволяє користувачам звітності (інвесторам, кредиторам, державі) адекватно оцінити вплив непередбачуваних подій на поточну діяльність та фінансову стійкість агропідприємства.

Для покращення якості інформації у фінансовій звітності щодо результатів діяльності та змін у структурі активів і пасивів, пропонуємо:

— Включити до Звіту про фінансові результати (Форма №2) окремі статті для узагальнення інформації про фінансові результати, спричинені надзвичайними подіями.

— Розширити розділ V "Доходи і витрати" Приміток до річної фінансової звітності (Форма №5), додавши статті, що розкривають інформацію про вартість втрачених ресурсів та суми їх відшкодування.

— Створити у Примітках до річної фінансової звітності (Форма №5) спеціалізований розділ XVI "Фінансові результати за наслідками надзвичайних подій".

Реалізація цих пропозицій значно підвищить інформативність фінансової звітності, дозволяючи об'єктивно оцінити фактичні збитки та їх покриття як на рівні окремих суб'єктів господарювання, так і в масштабах країни.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням національних методичних стандартів кризового обліку та впровадженням цифрових рішень у звітність.

Література:

1. Бутинець Ф.Ф., Коцупатрий М.М. Бухгалтерський облік у сільському господарстві: навч. посібник. Житомир: ПП "Рута", 2013. 512 с.

2. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 25.10.2025).

3. Гуцаленко Л. В., Молдован М. М. Методичні засади аналізу фінансових результатів підприємств аграрного бізнесу. Сталий розвиток економіки. 2025. № 1 (52). С. 56—64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-8>

4. Живко З. Б., Гнатишин Л. Б., Прокопишин О. С., Ціцька Н. Є. Звітність аграрних підприємств: зарубіжна й вітчизняна практика. Український журнал прикладної економіки. 2020. № 2. С. 383—392.

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 23.10.2025).

6. Іваненко А. Стан та перспективи впровадження звітності в аграрному секторі як інформаційної бази для прийняття рішень у сфері оподаткування. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2025. № 4. С. 265—271.

7. Костецький Я. І., Брик М. М. Інтегрована фінансова звітність у сільському господарстві, її стан та проблеми впровадження. Економічний простір. 2022. № 178. С. 65—70.

8. Тітов Д. В., Олексієнко В. В. Фінансове забезпечення аграрного сектору України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 63. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4177> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-125> (дата звернення: 25.10.2025).

9. Глаубен Т., Сванідзе М., Гьотц Л., Прен С., Джама-лі-Джагдані Т., Дуріч І., Кун Л. Війна в Україні, торгівля сільськогосподарською продукцією та ризики для глобальної продовольчої безпеки. Інтерекономіка. 2022. № 57(3). URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-agricultural-trade-and-risks-to-global-food-security> (дата звернення: 24.10.2025).

10. Офіційний сайт Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/bd4ff938-de71-4b01-bbdb-63c95bf8e0d4?lang=uk-UA&title=Mekhanizm-Kompensatsii> (дата звернення: 23.10.2025).

11. Мельник С. І., Горбан І. М., Марушко Н. С. Фінансовий облік і звітність: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 388 с.

12. Подолянчук О. А., Гончарук Ю. О. Бухгалтерська звітність як інформаційне джерело прийняття управлінських рішень. Ефективна економіка. 2024. № 2. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3133> DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.-2024.2.78> (дата звернення: 26.10.2025).

13. Подолянчук О. А., Коваль Л. В. Надзвичайні ситуації та їхній вплив на фінансові результати діяльності підприємств агробізнесу: обліковий аспект. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2025. № 2. С. 7-22. DOI: [10.37128/2411-4413-2025-2-1](https://doi.org/10.37128/2411-4413-2025-2-1)

References:

1. Butynets, F.F. and Kotsupatryi, M.M. (2013), *Bukhhalterskyi oblik u silskomu hospodarstvi* [Accounting in agriculture], PP "Ruta", Zhytomyr, Ukraine.

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), *The Law of Ukraine "On accounting and financial reporting in Ukraine"*,

available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (Accessed 25 October 2025).

3. Hutsalenko, L.V. and Moldovan, M.M. (2025), "Methodological principles of analyzing the financial results of agricultural business enterprises", *Stalyi rozvytok ekonomiky*, vol. 1 (52), pp. 56—64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-8>

4. Zhivko, Z. B. Hnatyshyn, L. B. Prokopyshyn, O. S. and Tsitska, N. Ye. (2020), "Reporting of agricultural enterprises: foreign and domestic practice", *Ukrain-s'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky*. vol. 2. pp. 383—392.

5. The official site of the State Statistics Service of Ukraine (2025), available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (Accessed 23 October 2025).

6. Ivanenko, A. (2025), "Status and prospects of implementing reporting in the agricultural sector as an information base for decision-making in the field of taxation", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 4, pp. 265—271.

7. Kostetskyi, Ya.I. and Bryk, M.M. (2022), "Integrated financial reporting in agriculture, its status and implementation problems", *Ekonomichniy prostir*, vol. 178, pp. 65—70.

8. Titov, D.V. and Oleksienko, V.V. (2024), "Financial support of the agricultural sector of Ukraine under martial law", *Ekonomika ta suspilstvo*, [Online], vol. 63, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4177> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-125> (Accessed 25 October 2025).

9. Hlauben, T., Svanidze, M., Goetz, L., Pren, S., Dzhama-li-Dzhagdani, T., Durich, I. and Kuhn, L. (2022), "The war in Ukraine, agricultural trade and risks to global food security", *Interekonomika*, vol. 57(3), Available at: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-agricultural-trade-and-risks-to-global-food-security> (Accessed 24 October 2025).

10. The official site of Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine (2025), available at: <https://me.gov.ua/News/Detail/bd4ff938-de71-4b01-bbdb-63c95bf8e0d4?lang=uk-UA&title=Mekhanizm-Kompensatsii> (Accessed 23 October 2025).

11. Melnyk, S.I., Horban, I.M. and Marushko, N.S. (2022), *Finansovyi oblik i zvitnist* [Financial accounting and reporting], *Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav*, Lviv, Ukraine.

12. Podolianchuk, O.A. and Honcharuk, Yu.O. (2024), "Accounting reporting as an information source for making management decisions", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 2, available at: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3133> (Accessed 26 October 2025). DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.-2024.2.78>

13. Podolianchuk, O.A. and Koval, L.V. (2025), "Emergency situations and their impact on the financial results of agribusiness enterprises: accounting aspect", *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, vol. 2, pp. 7—22. DOI: [10.37128/2411-4413-2025-2-1](https://doi.org/10.37128/2411-4413-2025-2-1)

Стаття надійшла до редакції 30.10.2025 р.